

Проф. др Александар Љ. Ћирић

МЕЂУНАРОДНО ТРГОВИНСКО ПРАВО

ОПШТИ ДЕО

ЦЕНТАР ЗА
ПУБЛИКАЦИЈЕ

ПРАВНИ
ФАКУЛТЕТ
НИШ

Ниш, 2012.

Др Александар Љ. Ћирић, редовни професор
Правни факултет Универзитета у Нишу

МЕЂУНАРОДНО ТРГОВИНСКО ПРАВО

Општи део

друго издање

Рецензенти:

Др Радомир Ђуровић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду, у пензији
Академик Мирко Васиљевић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

Издавач:

Правни факултет у Нишу – Центар за публикације

За издавача:

Проф. др Предраг Димитријевић, декан

Технички уредник:

Ненад Милошевић

Штампа:

СВЕН Ниш

Тираж:

300

ISBN 978-86-7148-164-9

© Сва права су задржана. Није дозвољено да се делови или целина ове књиге репродукује на било који начин, укључујући фотокопирање, скенирање, или било који други вид записа, без сагласности аутора и издавача.

БЕЛЕШКА АУТОРА

Књига Међународно трговинско право, Општи део, је резултат нужности за сталним систематским истраживањима материје правног уређивања међународних трговинских односа (МТО). Она је израз потребе за дидактичко-педагошком презентацијом резултата спроведених истраживања у циљу образовања студената, као и удовољавања сазнајним и научним знатижељама стручњака који се баве теоријом и праксом општих формално-правних оквира у којима се одвија међународни промет робе, услуга и капитала.

Презентирана материја, по обухвату и садржини, одговара грани правне науке која се често у правној литератури назива Међународно економско право. Она се на многим високошколским институцијама изучава као посебна научно-наставна дисциплина. Како важећи Наставни план и програм Правног факултета у Нишу, познаје дисциплину под називом „Међународно трговинско право“, презентирани рад представља општи део тог предмета, као увод у његов посебни део, чији су предмет изучавања међународни пословни односи. Између општег и посебног дела, као статике и динамике Међународног трговинског права, постоји међусобна зависност и условљеност, која их спаја у једну јединствену логичну целину. Књига је писана на начин који омогућава сужавање презентираног градива и испитне материје за потребе студената основних академских и мастер студија, док се у свом интегралном обухвату може користити као корисно штиво за студенте докторских студија и све друге стручњаке који се баве проблематиком МТО.

Изложена материја је садржински и методолошки структурирана на начин који респектује чињеницу да се МТО више не могу адекватно анализирати само на нивоу националних држава, међународних организација и њихових међусобних односа. Питање хијерархије нивоа управљања је постало знатно сложеније него што је било пре двадесетак година. Паралелно са националним и међународним нивоима интеграције традиционалног типа, данас, постоје изузетно развијени регионални и универзални облици удруживања као значајни центри одлучивања о правно-политичким, економским, финансијским, трговинским, социјалним, културолошким и другим приоритетима. Универзални правни оквир међународне размене показује елементе развоја у оквиру наднационалног на уштрб класичног међународног права. Због тога су МТО анализирани у контексту планетарних збивања и глобалних процеса. Класични институти Међународног трговинског права су приказани у светлу савремених општих амбијенталних услова, створених новим односима у свету, који имају јак утицај на целокупну правну регулативу МТО. Анализиране су и приказане значајне промене које су проистекле, пре свега, из деловања Светске трговинске организације и успостављања процеса глобализације. Глобални либерални односи на

светском тржишту захтевају од државе да постане „адаптер“ домаћих привреда, чија ће структура погодовати интересима међународног тржишта, уместо њеног традиционалног својства „заштитника“ националне привреде од конкурентнијих иностраних тржишних учесника. Регулативни потенцијал норми, које потичу из различитих грана права, ставља се у службу нормативног уређивања комплексних односа међународне трговине. Од националних законодавстава се тражи да буду транспарентна и усаглашена са међународним конвенцијама и универзалним стандардима. Правна теорија и пракса се сусрећу са озбиљним заговарањима о постојању самосталног транснационалног трговинског правног система, што ствара нове изазове и потребе за сталним праћењем ове динамичне материје.

Ниш, јануара 2010. године

АУТОР

НАПОМЕНА АУТОРА УЗ ДРУГО ИЗДАЊЕ

Брза продаја тиража првог издања ове књиге и потребе студената основних академских студија, пре свих, са Правног факултета Универзитета у Нишу, условиле су објављивање њеног другог издања. Књига је, у основи, задржала исту концептуалну структуру првог издања, с тим што је материја презентирана на приступачнији начин. Извршена су одговарајућа скраћивања појединих излагања, сходно обиму предвиђеног испитног штива за студенте основних академских студија. Након презентације појединих области, дат је резиме са одговарајућим питањима. Извршена је и потребна актуелизација података, сагласно новинама које су настале у периоду између два издања.

Ниш, јула 2012. године

АУТОР

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

AB - Апелациони орган (е. *Appellate Body*);
АТМ - аутоматски банкарски шалтер (е. *Automated Teller Mashines*);
BITs - билатерални споразуми о заштити и третману страних инвестиција (е. *Bilateral Investment Treaties*);
БК - Конвенција УН о уговорима о међународној продаји робе (е. *United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods - CISG*);
BSEC - Организација црноморске економске сарадње (е. *Organization of Black Sea Economic Cooperation*);
CARDS - Програм помоћи ЕУ за обнову, развој и стабилизацију (е. *Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation*);
CEFTA - Споразум о слободној трговини у Централној Европи (е. *Central European Free Trade Association*);
CIM - Међународна конвенција о превозу робе на железницама (fr. *Convention International Concernant le Transport des Merchandises par Chemins de Fer*);
CMI - Међународни поморски комитет (fr. *Comité Maritim International*);
CMR - Конвенција о уговору о међународном друмском превозу робе (е. *Convention on the Contract for the International Carriage of Goods by Road*);
COTIF - Конвенција о међународном превозу робе железницом (fr. *Convention relative aux transport internationaux ferroviaires*);
DSB - Орган за решавање спорова (е. *Dispute Settlement Body*);
DSU - Договор о правилима и процедурама за решавање спорова (е. *Understanding on Rules and Procedures Governing Settlement of Disputes*);
ECT - Повеља о енергији (е. *Energy Charter Treaty*);
ЕЕК - Европска економска комисија ОУН (е. *United Nations Economic Commission for Europe - ECE*);
EU (EY) - Европска унија (е. *European Union*);
FDI - Директне стране инвестиције (е. *Foreign Direct Investments*);
FIAB - Међународни савез за путничке агенције (fr. *Federation Internationale des Agences de Voyages*);
GATS - Општи споразум о трговини услугама (е. *General Agreement on Trade in Services*);
GATT - Општи споразум о царинама и трговини (е. *General Agreement on Tarrifs and Trade*);
IBRD – Међународна банка за обнову и развој (е. *International Bank for Reconstruction and Development*);
ICSID - Међународни центар за решавање инвестиционих спорова (е. *International Center for Settlement of Investment Disputes - ICSID*);
IDA - Међународно удружење за развој (е. *International Development Association*);
IFC - Међународна финансијска корпорација

(e. *International Financial Corporation*);
ILA - Удружење за међународно право (e. *International Law Association*);
IMCO - Међувладина саветодавна поморска организација
(e. *Intergovernmental Maritime Consultative Organisation*);
INCOTERMS - Међународна правила за тумачење уговорних термина
уобичајених у трговини (e. *International Commercial Terms*);
IPA - Програм предприступне финансијске помоћи ЕУ
(e. *Instrument for Pre -Accession Assistance*);
ISO - Међународна организација за стандардизацију
(e. *International Organization for Standardization*);
ICJ - Међународни суд правде (e. *International Court of Justice*);
ICSID - Међународни центар за решавање инвестиционих спорова
(e. *International Center for Settlement of Investment Disputes*);
MAI - Мултилатерални споразум о инвестицијама
(e. *Multilateral Agreement on Investment*);
МТО - Међународни трговински односи;
MIGA - Мултилатерална Агенција за гарантовање страних инвестиција
(e. *Multilateral Investment Guarantee Agency*);
МИП - Међународно инвестиционо право;
МЈП - Међународно јавно право;
ММФ - Међународни монетарни фонд (e. *International Monetary Fund-IMF*);
МПП - Међународно приватно право;
МТА - Међународна трговинска арбитража;
МТК, (ICC) - Међународна трговинска комора у Паризу
(e. *International Chamber of Commerce-ICC Paris*);
МТП - Међународно трговинско право;
NAFTA – Северноамерички споразум о зони слободне трговине
(e. *North American Free Trade Agreement*);
OACI - Међународна организација за цивилно ваздухопловство
(фр. *L'organisation de l'Aviation Civile Internationale*);
OECD - Организација за економску сарадњу и развој
(e. *Organization for Economic Cooperation and Development*);
PECL - Принципи европског уговорног права
(e. *Principles of European Contract Law*);
SEPA - Јединствена европска платна зона за електронско плаћање
(e. *Single European Payments Area*);
СЕВ - Савет за узајамну економску помоћ;
UCC - Амерички Једнообразни трговачки законик
(e. *Uniform Commercial Code*);
UCP - UNIDROIT Принципи за међународне трговачке трансакције
(e. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*);

ULFIS - Једнообразни закон о закључењу уговора о међународној купопродаји робе (е. *Uniform Law on the Formation of Contracts for the International Sale of Goods*);

ULIS - Једнообразни законом за међународну купопродају телесних покретних ствари (е. *Uniform Law on the International Sale of Goods*);

UNCITRAL - Комисија ОУН за међународно трговинско право (е. *United Nations Commission on International Trade Law*);

UNCTAD - Конференција УН за трговину и развој (е. *United Nations Conference on Trade and Development*);

UNIDO - Организација Уједињених нација за индустријски развој (е. *United Nations Industrial Development Organization*);

UNIDROIT - Институт за унификацију приватног права у Риму (fr. *Institut international pour l'unification du droit prive*);

WTO/СТО – Светска трговинска организација (е. *World Trade Organization*);

ЗНД - CIS - Заједница Независних Држава (е. *Commonwealth of Independent States*).

САДРЖАЈ

Глава I

ПОЈАМ И ПРЕДМЕТ МЕЂУНАРОДНОГ ТРГОВИНСКОГ ПРАВА (МТП)

1. Назив, појам и предмет МТП	1
1.1. Назив	1
1.2. Појам и особине МТП	3
1.3. Предмет и систематика МТП	4
1.4. МТП као посебна грана права	6
<i>РЕЗИМЕ</i>	8
<i>ПИТАЊА</i>	8
<i>РЕФЕРЕНЦЕ</i>	9

Глава II

НОВИ МЕЂУНАРОДНИ ТРГОВИНСКИ ПОРЕДАК И ПРОЦЕС ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

1. Опште напомене	11
2. Појам и термин глобализације	12
2.1. Карактеристике глобализације	14
2.2. Начела глобализације МТО	15
2.3. Критика и даљи правци развоја глобализације	16
<i>РЕЗИМЕ</i>	18
<i>ПИТАЊА</i>	19
<i>РЕФЕРЕНЦЕ</i>	19

Глава III

ИЗВОРИ МТП

1. Појам, врсте и особине извора МТП	21
2. Извори МТП у формалном смислу	23
2.1. Извори МТП из националног законодавства	23
2.1.1. Национални извори МТП јавно-правне природе	25
2.1.2. Национални извори МТП приватно-правне природе	26
2.2. Извори МТП међународног карактера	27
2.2.1. Међународни извори права јавно-правне природе	27
2.2.1.1. Међународни уговори	27
а) Међународни трговински уговори, споразуми и конвенције (International Trade Contracts, Agreements and Conventions)	28
2.2.1.2. Међународни обичаји као извори права	28
2.2.1.3. Начела јавно-правног карактера	29

2.2.2. Међународни извори права приватно-правне природе.....	29
2.2.3. Аутономни извори МТП (Lex mercatoria).....	30
2.2.4. Извори „Soft Law“ (извори права меког нормативитета)	31
3. Хармонизација и унификација извора МТП	33
3.1. Методи унификације извора МТП	34
3.1.1. Метод званичне унификације.....	34
3.1.2. Методи неофицијелне унификације	36
3.1.2.1. Доношење модела закона.....	36
3.1.2.2. Метод креирања правних докумената	38
3.2. Утицај унификације и хармонизације на правну регулативу МТО	39
<i>РЕЗИМЕ</i>	39
<i>ПИТАЊА</i>	41
<i>РЕФЕРЕНЦЕ</i>	41

Глава IV

НАЧЕЛА МЕЂУНАРОДНОГ ТРГОВИНСКОГ ПРАВА

ОДСЕК I

Трговинско-економска начела општег карактера

1. Начело слободе међународне трговине.....	47
1.1. Начело слободније трговине у Споразуму ГАТТ и у праву СТО	49
1.2. Негација слободе трговине: Монопол	50
1.3. Негација слободе трговине: Преференцијални положај (појам и врсте) ..	51
2. Начело недискриминације	52
3. Право држава на заштиту националног тржишта и начело пропорционалности.....	53
4. Начело забране повреде права конкуренције на тржишту	54
5. Начело слободе комуникација и слободе транзита	55
5.1. Слобода искоришћавања електронских средстава везе и „E-commerce“ ..	56
6. Начело слободе трансфера капитала	56
6.1. Непостојање универзалног система плаћања	57
6.2. Врсте и методе плаћања.....	58
6.3. Забрана прања новца	59

РЕЗИМЕ

ПИТАЊА

РЕФЕРЕНЦЕ

ОДСЕК II

Трговинско-економска начела уговорног карактера

1. Опште напомене	63
2. Начело (систем) најповлашћеније нације	64
2.1. Врсте клаузула најповлашћеније нације.....	66
2.2. Примена, ограничења и изузеци од највећег повлашћења	68

3. Национални третман	71
4. Начело реципроцитета (узајамности)	73
5. Начело минималног третмана	74
6. Преференцијални третман	75
7. Начело отворених врата.....	76
РЕЗИМЕ	77
ПИТАЊА	78
РЕФЕРЕНЦЕ.....	78

Глава V

СУБЈЕКТИ МЕЋУНАРОДНОГ ТРГОВИНСКОГ ПРАВА

ОДСЕК I

ДРЖАВА КАО СУБЈЕКТ МТП

1. ДРЖАВА КАО СУБЈЕКТ МТП	82
1.1. Држава као субјект јавно-правних МТО	83
1.2. Држава као субјект међународних пословних односа.....	85
1.3. Имуитет државе од имовинске одговорности	86
1.4. Економска територија и трговински суверенитет државе	89
2. Међудржавне трговинске интеграције	90
2.1. Царинске уније.....	91
2.2. Зоне слободне трговине	92
2.2.1. Зоне слободне трговине на основу Споразума о слободној трговини у Централној Европи и других уговора	93
2.3. Слободне царинске зоне	96
2.3.1. Врсте зона и карактеристике њихове делатности	97
РЕЗИМЕ	99
ПИТАЊА	100
РЕФЕРЕНЦЕ	101

ОДСЕК II

МЕЋУНАРОДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ

Уводне напомене

ОДСЕК II A

МЕЋУНАРОДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ УНИВЕРЗАЛНОГ КАРАКТЕРА

1. Организација Уједињених Нација (ОУН)	103
2. Међународне владине организације под окриљем Уједињених нација	104
2.1. Конференција Уједињених нација о трговини и развоју (<i>United Nations Conference on Trade and Development - UNCTAD</i>).....	104
2.2. Комисија УН за међународно трговинско право (<i>United Nations Commission on International Trade Law-UNCITRAL</i>)	105
2.3. Организација Уједињених нација за индустријски развој (<i>United Nations Industrial Development Organisation - UNIDO</i>).....	106

3. Међународни институт за унификацију правила приватног права (франц. <i>L'Institut Internationale pour l'Unification du droit privé -UNIDROIT</i>) ...	106
4. Међународна трговинска комора (<i>International chamber of commerce-ICC</i>)	108
РЕЗИМЕ	109
ПИТАЊА	109
РЕФЕРЕНЦЕ	110

ОДСЕК II Б

СТВАРАЊЕ УНИВЕРЗАЛНЕ ТРГОВИНСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ

1. Опште напомене	112
2. Општи споразум о царинама и трговини (<i>General Agreement on Tariffs and Trade – GATT 1947-1994.</i>)	113
2.1. Опште карактеристике и правна природа GATT -а	113
2.2. Начела GATT –а	114
2.3. Резултати трговинских преговора у оквиру GATT-а	115
3. СВЕТСКА ТРГОВИНСКА ОРГАНИЗАЦИЈА – СТО (<i>World Trade Organization - WTO</i>)	117
3.1. Од GATT-а до СТО	117
3.2. Организациона структура СТО	120
3.3. Начин доношења одлука	121
3.4. Начела деловања СТО	122
3.5. Улога и циљеви СТО	124
3.5.1. Регулаторна функција СТО	126
3.6. Извори права СТО	127
3.7. Основне карактеристике правног система СТО	129
3.8. О правној природи права СТО	131
3.9. Чланство у СТО и положај Србије	132
РЕЗИМЕ	135
ПИТАЊА	136
РЕФЕРЕНЦЕ	137

ОДСЕК II В

МЕЂУНАРОДНЕ УНИВЕРЗАЛНЕ ФИНАНСИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ

1. Утицај међународних финансијских организација на савремене МТО	140
2. Међународни монетарни фонд – ММФ (<i>The International Monetary Fund – IMF</i>)	141
2.1. Оснивање и чланство у Фонду	141
2.2. Оснивачки капитал и средства ММФ	142
2.3. Принципи деловања и циљеви Фонда	143
2.4. Одобравање кредита земљама-чланицама	145
3. Група Светске банке	146

3.1. Међународна банка за обнову и развој (<i>International Bank for Reconstruction and Development – IBRD</i>)	146
3.1.1. Опште напомене	146
3.1.2. Одобравања кредита чланицама Банке.....	148
3.2. Међународно удружење за развој (<i>International Development Association - IDA</i>)	150
3.3. Међународна финансијска корпорација (<i>International Finance Corporation - IFC</i>)	151
3.4. Мултилатерална агенција за инвестиционе гаранције (<i>Multilateral Investment General Agency - MIGA</i>)	152
3.5. Међународни центар за решавање инвестиционих спорова (<i>International Center for Settlement of Investment Disputes - ICSID</i>)	154
РЕЗИМЕ	156
ПИТАЊА	157
РЕФЕРЕНЦЕ	158

ОДСЕК II Г

МЕЂУНАРОДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ РЕГИОНАЛНОГ КАРАКТЕРА

1. Уводне напомене	161
2. Регионалне економске комисије ОУН.....	162
3. Организација за економску сарадњу и развој (<i>Organisation for Economic Cooperation and Development - OECD</i>)	163
3.1. Настанак OECD	163
3.2. Опште карактеристике OECD.....	164
3.3. Делатност и циљеви OECD	164
4. ЕВРОПСКА УНИЈА (ЕУ)	165
4.1. Опште напомене	165
4.2. Јединствено тржиште ЕУ	167
4.2.1. Настанак и циљеви	167
4.2.2. Темелјна начела јединственог тржишта ЕУ	168
4.2.2.1. Слобода кретања робе	169
4.2.2.2. Начело слободе пружања услуга	170
4.2.2.3. Слобода кретања лица и радне снаге	172
4.2.2.4. Слобода трансфера капитала	173
4.3. Међународни споразуми Уније од значаја за МТО	174
4.3.1. Споразуми о стабилизацији и придруживању (ССП)	177
4.4. Односи Европске Уније и Западног Балкана	178
4.4.1. Односи Европске Уније и Србије	179
5. Заједница Независних Држава-ЗНД (<i>Содружество Независимых Государств-СНГ, Commonwealth of Independent States-CIS</i>).....	183
5.1. Оквири правне регулативе привредних односа ЗНД.....	183
5.2. Економска унија ЗНД.....	184

6. Северно-амерички споразум о слободној трговинској размени (<i>North American Free Trade Agreement – NAFTA</i>)	185
7. Остале међународне регионалне организације.....	186
<i>РЕЗИМЕ</i>	188
<i>ПИТАЊА</i>	189
<i>РЕФЕРЕНЦЕ</i>	190

ОДСЕК III

ТРГОВАЧКА ДРУШТВА И ДРУГА ЛИЦА

1. Опште напомене	194
2. Транснационалне компаније као облик пословања у иностранству.....	196
2.1. Назив и појам транснационалних компанија	196
2.2. Карактеристике ТНК.....	197
2.3. ТНК и међународни извори права.....	200
2.4. Начин пословања и контрола управљања ТНК	202
2.5. Организациони облици ТНК.....	204
2.5.1. Холдинг као институционални облик корпоративног система пословања	204
2.5.2. Труст.....	205
2.5.3. Концерн	206
2.5.4. Картели.....	207
2.5.5. Међународни конзорцијуми	208
2.5.6. Остали организациони облици ТНК.....	208
3. Off-shore компаније као учесници међународних трговинских односа	209
3.1. Назив, појам и карактеристике „ <i>off-shore</i> “ компанија	209
3.2. Врсте „ <i>off-shore</i> “ компанија	210
3.3. Делатност <i>off-shore</i> компанија	212
3.4. Разлози оснивања <i>off-shore</i> компанија.....	213
3.4.1. <i>Off-shore</i> компаније у функцији пореских олакшица.....	214
3.4.2. <i>Off shore</i> компаније у служби анонимности капитала	215
3.5. Предности и недостаци <i>off shore</i> компанија.....	216
<i>РЕЗИМЕ</i>	217
<i>ПИТАЊА</i>	218
<i>РЕФЕРЕНЦЕ</i>	219

ГЛАВА VI

ОБЈЕКТИ МЕЂУНАРОДНИХ ТРГОВИНСКИХ ОДНОСА

1. Увод	221
2. Роба као објект МТП.....	222
2.1. Појам и особине робе.....	222
2.2. Поступак са робом као објектом међународног промета.....	224
3. Услуге као објект МТО	225

3.1. Појам, особине и значај услуга	225
3.2. Правна регулатива међународног промета услугама	227
4. Новац као објект МТП	229
4.1. Појам и особине новца	229
4.2. Појам и врсте валута и девиза	231
4.3. Платни промет, инструменти плаћања, платни и девизни биланс	233
<i>РЕЗИМЕ</i>	234
<i>ПИТАЊА</i>	235
<i>РЕФЕРЕНЦЕ</i>	235

ГЛАВА VII

РЕШАВАЊЕ МЕЋУДРЖАВНИХ ТРГОВИНСКИХ СПОРОВА

1. Уводне напомене	238
2. Механизам решавања спорова из МТО пред Светском трговинском организацијом	239
2.1. Увод	239
2.2. Опште карактеристике и правни оквири решавања спорова између држава-чланица СТО	240
2.3. Извори права	241
2.4. Предмет и карактеристике спора	242
2.5. Органи надлежни за решавање спора	245
2.6. Поступак решавања спорова	247
2.6.1. Процесна легитимација за покретање поступка	247
2.6.2. О појединим фазама поступка	247
2.6.2.1. Мирни начини решавања спора	247
2.6.2.2. Решавање спорова применом правних механизма СТО	248
2.6.2.2.1. Формирање панела и његова надлежност	249
2.6.2.2.2. Поступак пред панелом	249
2.6.2.2.3. Процедура усвајања извештаја панела и право апелације	251
2.6.2.3. Извршење одлука	252
2.6.2.4. Арбитражни поступак	253
3. Регулисање међународних трговинских спорова у оквиру регионалних економских интеграција	254
<i>РЕЗИМЕ</i>	255
<i>ПИТАЊА</i>	256
<i>РЕФЕРЕНЦЕ</i>	256

ЛИТЕРАТУРА	I
-------------------------	----------